

УДК 352.07:342.553 (477)

DOI 10.31392/NPU-nc.series18.2025.47.07

Савчук О. О., Самойлова А. Р., Вареник О. В.

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ШКОДУ ДОВКІЛЛЮ, СПРИЧИНЕНУ ВОЄННИМИ ДІЯМИ

У статті здійснено комплексне дослідження правових, інституційних та методологічних засад фіксації, кваліфікації й відшкодування екологічної шкоди, завданої лісовим екосистемам і біорізноманіттю України внаслідок збройної агресії російської федерації. Проаналізовано взаємозв'язок між міжнародним гуманітарним та екологічним правом, визначено основні недоліки чинного національного законодавства та його невідповідність міжнародним стандартам. Значну увагу приділено правовій природі екоциду та порівнянню українського визначення цього злочину, закріпленого у положеннях чинного Кримінального кодексу України, з дефініцією, запропонованою Незалежною експертною групою (Independent Expert Panel). Підкреслено необхідність гармонізації кримінально-правового регулювання для забезпечення участі України у формуванні міжнародного механізму притягнення до відповідальності за шкоду довкіллю, завдану в умовах воєнного стану. Оцінено сучасні державні підходи до фіксації збитків, передбачені Постановою Кабінету Міністрів України №326 від 20 березня 2022 року, та проаналізовано обмеження чинних методик розрахунку шкоди лісовому фонду й об'єктам природно-заповідного фонду. Обґрунтовано доцільність переходу від компенсаційного підходу до моделі «зелених репарацій», орієнтованої на відновлення екосистемних функцій, кліматичну адаптацію та збереження біорізноманіття. Визначено роль Міжнародного реєстру збитків (RD4U) як ключового інституційного елементу системи екологічної відповідальності. Реалізація запропонованих у статті підходів сприятиме формуванню сучасного механізму правової відповідальності у сфері захисту довкілля, заснованого на принципах сталого розвитку, справедливості та відповідності європейським екологічним стандартам.

Ключові слова: екоцид, екологічна шкода, воєнний стан, воєнні дії, екологічна відповідальність, біорізноманіття.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку екологічного права Україна стикається з безпрецедентними викликами, спричиненими широкомасштабною збройною агресією з боку російської федерації. За підрахунками Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, станом на 2024 рік зафіксовано понад 6000 випадків порушень у сфері екологічної безпеки, а загальна шкода, завдана довкіллю, перевищує 2,6 трильйона гривень [24]. Водночас, за інформацією Міністерства оборони України, лише внаслідок обстрілів об'єктів оборонної інфраструктури екологічні збитки оцінюються у 367 млрд гривень (приблизно 9 млрд доларів США) [20].

Такі масштаби свідчать про системний характер екологічних наслідків воєнних дій: руйнування лісових масивів, деградацію земель, забруднення водних об'єктів, ґрунтів і атмосферного повітря, а також пошкодження територій природно-заповідного фонду. Це вказує на те, що проблема охорони довкілля в умовах воєнного стану виходить за межі внутрішньодержавного регулювання та набуває міжнародного виміру, зокрема у контексті кваліфікації таких діянь як екоцид.

В умовах воєнного стану особливої актуальності набуває створення ефективних правових механізмів фіксації екологічних порушень, визначення правових наслідків завданої шкоди та забезпечення її належного відшкодування. Вирішення цих питань є одним із ключових завдань сучасної української юридичної науки, спрямованої на утвердження принципу екологічної відповідальності та забезпечення сталого відновлення природного середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання охорони довкілля, правового регулювання екологічної безпеки та відшкодування шкоди традиційно перебувають у центрі уваги української правової науки. Значний внесок у розвиток теорії екологічної відповідальності зробили Андрейцев В.І., який у своїх роботах обґрунтував необхідність створення ефективного

механізму юридичної відповідальності за порушення природоохоронного законодавства, та Бобкова А.Г., що досліджувала питання екологічної безпеки та державної політики у сфері охорони довкілля. Малишева Н.Р. розвивала концепція еколого-правової відповідальності як комплексного інституту, що охоплює цивільно-правові, адміністративні та кримінально-правові аспекти. Окремі питання компенсації екологічних збитків висвітлювали Краснова М.В. та Шемшученко Ю.С., які наголошували на потребі імплементації міжнародних стандартів.

Попри активні наукові дослідження, питання правового режиму відшкодування екологічної шкоди, завданої довкіллю під час воєнного стану, залишаються малодосліджуваними. Навіть після ухвалення у 2022 році нових методик розрахунку збитків, науковці, зокрема, Кравченко С.М. і Гетьман О.О., звертають увагу на їхню недостатню юридичну визначеність та відсутність комплексного підходу до фіксації порушень у період воєнних дій. Недостатньо врегульованими залишаються питання взаємодії державних органів України з Міжнародним реєстром збитків (RD4U) і гармонізації національного підходу з міжнародними екологічними стандартами.

Відтак, **метою** статті є комплексний аналіз національних і міжнародно-правових механізмів фіксації, кваліфікації та відшкодування шкоди, завданої лісовим екосистемам і біорізноманіттю України внаслідок воєнних дій, а також пропозицій щодо вдосконалення правозастосовної практики у цій сфері.

Для досягнення поставленої мети у статті визначено такі основні завдання:

1. Проаналізувати правову кваліфікацію дій, що спричиняють масове знищення лісів та біорізноманіття, зокрема у контексті застосування статті 441 Кримінального кодексу України;
2. Здійснити критичний аналіз чинних методик визначення екологічних збитків для виявлення їхніх недоліків та обмежень;
3. Дослідити правовий режим функціонування Міжнародного реєстру збитків (RD4U) та механізми взаємодії українських органів влади з цією інституцією;
4. Сформулювати пропозиції щодо вдосконалення національного законодавства у напрямі відновлення екосистемних функцій і впровадження принципів сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Проблематика екологічної злочинності залишається дискусійною через відсутність єдиного визначення цього поняття. Як зазначає Марич Х. та Погорілець М., екологічні злочини доцільно розглядати як навмисні суспільно небезпечні діяння, що порушують екологічні норми в умовах воєнного стану та мають ознаки злочинів проти миру і безпеки людства [19, ст. 281]. Дещо схожу позицію висловлює Макаренко О.Ю. та Макаренко Н.А., підкреслюючи, що в умовах збройної агресії екологічна злочинність набуває безпекового виміру, оскільки її наслідки створюють довготривалу загрозу екосистемній стабільності [18, ст. 206].

У цьому контексті Програма ООН з навколишнього середовища (далі по тексті – UNEP) визначає екологічні злочини як незаконні дії, що завдають шкоди навколишньому середовищу й спрямовані на отримання вигоди шляхом експлуатації чи пошкодження природних ресурсів. Європейська комісія, своєю чергою, відносить до них суспільно небезпечні діяння, що порушують норми екологічного законодавства і підлягають кримінально-правовій відповідальності, включно з пов'язаними злочинами.

Таким чином, екологічна злочинність постає як форма суспільно небезпечної діяльності, що поєднує шкоду довкіллю з економічною вигодою, а в окремих випадках – із транснаціональним характером.

Як слушно зазначає Кирєєва І.В., правова відповідальність за шкоду довкіллю, заподіяну військовими діями, має ґрунтуватись на принципах повного відшкодування та міжнародних стандартах репарацій [17, ст. 183]. Водночас, Духневич А.В. та Карпінська Н.В. наголошують на тому, що воєнна екологічна шкода є багатовимірним явищем, яке охоплює як прямі, так і опосередковані наслідки військової діяльності [15, ст. 349]. Відтак, до прямих можна віднести фізичне знищення та забруднення природних об'єктів (лісових масивів, земельних угідь, водних екосистем), а також руйнування критичної інфраструктури, що призводить до масштабних викидів небезпечних речовин і деградацію довкілля. Показовим прикладом є підрив Каховської гідроелектростанції у червні 2023 року, який спричинив катастрофічну екологічну деградацію [5].

Поряд із цим слід враховувати непрямі, дифузні та довгострокові наслідки воєнних дій – порушення системи екологічного управління, деградацію моніторингових програм, зміну землекористування та втрату екосистемних послуг [11].

На нашу думку, правове поняття воєнної екологічної шкоди має бути достатньо широким, щоб охоплювати не лише локалізовані випадки знищення природних ресурсів, але й тривалі процеси деградації довкілля, які визначають реальну вартість відновлення та формують основу для вимог про репарації – тобто повне відшкодування екологічних збитків, а не лише їхню грошову компенсацію.

Завдана лісам та біосфері шкода виходить далеко за межі втрати деревної маси. Вона охоплює деградацію ґрунтів, зміну гідрологічних режимів унаслідок пожеж, обстрілів та вибухів, а також незворотну втрату біорізноманіття. Науковці наголошують на синергетичному ефекті, коли наслідки бойових дій накладаються на вже наявні антропогенні фактори та зміни клімату, посилюючи їхню руйнівну дію [14, ст. 87]. Таке поєднання загроз зумовлює не лише екологічні, а й економічні та соціальні витрати у довгостроковій перспективі.

Відтак, воєнна екологічна шкода постає на перетині міжнародного гуманітарного та міжнародного екологічного права, що обумовлює необхідність їхньої системної інтеграції для забезпечення належної кваліфікації, фіксації та відшкодування завданих збитків.

Проблема правової кваліфікації масового знищення довкілля в умовах збройного конфлікту залишається однією з найскладніших у міжнародному кримінальному праві. Вона концентрується навколо концепції екоциду, що розглядається як потенційний п'ятий міжнародний злочин поряд із геноцидом, злочинами проти людяності, воєнними злочинами та агресією.

Міжнародна ініціатива з кодифікації екоциду, започаткована Stop Ecocide Foundation, отримала значну підтримку серед держав, юристів та науковців загалом. У 2021 році Незалежна експертна група з визначення екоциду (Independent Expert Panel) запропонувала таку дефініцію: «екоцид – це незаконні або свавільні дії, вчинені зі знанням того, що існує значна ймовірність серйозної, широкомасштабної або довготривалої шкоди довкіллю» [7]. Ключовим елементом цієї дефініції є характеристика дій як «безрозсудних», тобто, вчинених із явним нехтуванням шкоди, що є надмірною порівняно з очікуваними вигодами. Такий підхід відображає логіку міжнародного екологічного права, заснованого на принципі збалансування економічного розвитку та охорони довкілля.

Разом із тим, як зазначає Кевін Джон Хеллер, подібне формулювання має і практичні вади [1]. Вимога доведення «знання» про наслідки створює труднощі для прокурорів, а оцінка «безрозсудності» є значною мірою суб'єктивною. В результаті це ускладнює притягнення до відповідальності навіть за масштабну екологічну шкоду, спричинену військовими діями [3].

Слід відрізнити екоцид від уже існуючого у Римському статуті Міжнародного кримінального суду злочину проти довкілля (ст. 8 п. 2 (b) (iv)), який охоплює лише випадки «широкомасштабної, довготривалої та серйозної шкоди» [4]. Практика показала, що цей потрібний поріг є надмірно високим, і фактично блокує застосування норми навіть у ситуаціях очевидної екологічної катастрофи. Як зазначають Марич Х. та Погорілець М., кодифікація екоциду могла б заповнити цю прогалину, створивши дієвий механізм притягнення до відповідальності за масове заподіяння шкоди довкіллю внаслідок воєнних дій, яка не завжди досягає «кумулятивного порогу» статті 8 [19, ст. 282].

В українському законодавстві екоцид визначений у статті 441 Кримінального кодексу України як масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу. Втім, науковці зауважують, що це визначення має суто національний характер і не узгоджується з міжнародними стандартами.

Відтак, для ефективної імплементації екоциду як міжнародного злочину необхідна гармонізація національного кримінального законодавства із запропонованими дефініціями, що сприятиме участі України у формуванні глобального механізму притягнення до відповідальності за масові екологічні правопорушення, вчинені в умовах воєнного стану.

Водночас, ефективність реалізації принципу екологічної відповідальності залежить не лише від належної правової кваліфікації діянь, але й від здатності держави забезпечити точну фіксацію, документацію та оцінку завданої довкіллю шкоди.

Станом наразі, фіксація шкоди, завданої довкіллю України внаслідок збройної агресії, ґрунтується на Постанові Кабінету міністрів України №326 від 20.03.2022 року, що визначає порядок збору та узагальнення даних про збитки, зокрема екологічного характеру [22]. Відповідальними суб'єктами є Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Державна екологічна інспекція, а також місцеві військові адміністрації.

Безпосередня фіксація здійснюється за інцидентно-орієнтованим підходом, тобто через документування окремих випадків шкоди (обстріли, пожежі, руйнування тощо). Така модель є ефективною для оперативного реагування та компенсації безпосередніх втрат, проте, на нашу думку, він не забезпечує повного врахування довгострокових процесів деградації екосистем.

Як зазначається у звіті Conflict and Environment Observatory «Assessing environment damage in Ukraine», інцидентна фіксація даних має бути доповнена системним екологічним моніторингом, який охоплює зміни у біорізноманітті, стані лісового покриву та водних ресурсів у часовій динаміці [11].

Подібні висновки містяться у матеріалах UNEP, де підкреслюється, що довгострокове оцінювання шкоди є ключовим елементом майбутніх екологічних репарацій.

Крім того, згідно з аналітичним оглядом Esoaction «Як російська армія шкодила довкіллю України у 2024 році», наявні державні механізми збору даних не враховують накопичувальний ефект руйнувань і потребують модернізації для цілей міжнародного правого доведення збитків [16].

Наявні національні методики оцінки збитків орієнтовані переважно на відшкодування економічних втрат у мирний час і не враховують масштабності воєнних екологічних руйнувань.

Методика визначення шкоди лісовому фонду, затверджена наказом Міндовкілля № 414 від 05.10.2022 року, передбачає розрахунок втрат через норматив збитків (Н) та коефіцієнт продуктивності лісів (К) [21]. Цей підхід є прикладом економічного редукціонізму. Він ефективно оцінює втрати лісгосподарського виробництва (компенсаційний підхід), але не здатний адекватно оцінити повну екологічну шкоду. Це стосується втрати критично важливих екосистемних послуг, таких як вуглецеве депонування (що має кліматичне значення), водорегулюючі функції, а також вартість середовища існування для біорізноманіття. Вартість повного екологічного відновлення, яке є кінцевою метою процесу відновлення, значно перевищує оцінку втраченої деревини, розрахованої за нормативними таксами. Хоча загальні збитки включають соціальну, екологічну та економічну складові, механізм точного обрахунку екологічних збитків (Ррек, Рпзф) все ще значною мірою залежить від нормативних такс [13, ст. 91].

Оцінка шкоди природно-заповідному фонду біорізноманіттю здійснюється на підставі постанови Кабінету міністрів України № 575 від 10.05.2022 року, яка базується на застарілих таксах. Як підкреслюють Марич Х. та Погорілець М., ці норми не враховують ні сучасної вартості репараційного відновлення, ні втрат унціального біорізноманіття, що не має ринкової оцінки [19, ст. 283].

Отже, чинні методики є придатними для компенсації локальних втрат, але недостатніми для обґрунтування повної репарації. Для цього, на нашу думку, необхідна інтеграція методів оцінки еко системних послуг та уніфікація із міжнародними стандартами екологічного аудиту, що застосовуються у практиці ООН та ЄС [6].

Національний механізм відшкодування екологічної шкоди в Україні перебуває на стадії становлення. Нині основним інструментом є судове стягнення збитків у господарських судах, однак кількість таких позовів не відповідає масштабам завданої шкоди. Це свідчить про відсутність системного компенсаційного механізму, який би враховував особливості воєнного контексту та масштабність екологічних втрат [2].

Перспективним джерелом фінансування екологічного відновлення є конфісковані активи РФ та пов'язаних осіб. Законопроект № 13268 пропонує спрямувати такі кошти на відновлення критичної інфраструктури та екосистем, водночас забезпечуючи дотримання процесуальних

гарантій, щоб мінімізувати ризики успішного оскарження конфіскацій у міжнародних юрисдикціях [23].

У межах державної політики зеленого відновлення пріоритетом є використання цих ресурсів у рамках Ukraine Plan, що передбачає узгодження з Європейським зеленим курсом і реформами у сферах екологічної безпеки, промислового забруднення та поводження з відходами [10].

Створення Реєстру збитків, завданих агресією РФ проти України під егідою Ради Європи стало першим міжнародним інституційним кроком до запровадження компенсаційного механізму [8]. Включення категорії «екологічна шкода» до форм подання заяв забезпечило міжнародне визнання масового завдання шкоди довіллю під час воєнних дій як предмета репарацій.

З огляду на історичний досвід Компенсаційної комісії ООН, створеної після війни в Перській затоці 1991 року, механізм для України має бути більш комплексним. Як наголошує Wenning R. J., Tomasi T. D. Майбутня система повинна враховувати не лише очищення й відновлення довкілля, а й довгострокові кліматичні ризики та втрату екосистемних послуг [12].

Концепція зелених репарацій відображає перехід від традиційного компенсаційного підходу до моделі сталого відновлення. Йдеться не лише про покриття збитків, а й про фінансування проектів, що сприятимуть кліматичній стійкості, біорізноманіттю та екологічній трансформації економіки.

Президентом України неодноразово підкреслювалось, що «зелена реконструкція» є складовою справедливого та сталого відновлення держави. У цьому контексті реалізація зелених репарацій має відбуватись із урахуванням принципів EU Green Deal, концепції «планетарних меж» та підходів Принципів ILC PERAC щодо захисту довкілля під час конфліктів [9].

Таким чином, зелені репарації мають подвійний ефект: вони не лише компенсують втрати, а й створюють основу для глибокої трансформації держави, поєднуючи механізми міжнародного права, кліматичної політики та економічної реконструкції.

Висновки та пропозиції. На підставі викладеного можна дійти висновку про те, що система правового реагування на екологічні наслідки воєнних дій перебуває на етапі глибинної трансформації. Для ефективного реагування на екологічні наслідки воєнного стану Україна потребує переходу від фрагментарного компенсаційного підходу до комплексної моделі зелених репарацій, що поєднає юридичну, методологічну та інституційну трансформацію.

Передусім необхідно гармонізувати національне визначення екоциду з міжнародними ініціативами Independent expert panel і пропозиціями щодо внесення цього злочину до Римського статуту. Такий крок на нашу думку, посилить позицію України в міжнародних судових процесах і створить прецедент криміналізації масового знищення або забруднення довкілля внаслідок воєнних дій.

Методики оцінки шкоди довіллю потребують повної ревізії – замість розрахунків економічних втрат слід впровадити підхід оцінки екосистемних послуг, включаючи вартість кліматичної адаптації та відновлення біорізноманіття.

Водночас, Реєстр збитків (RD4U) має бути розширений до повноцінного компенсаційного механізму з прозорими процедурами розподілу коштів і залученням наукової експертизи.

Нарешті, на законодавчому рівні варто закріпити концепцію зелених репарацій, спрямовуючи міжнародні й конфісковані ресурси на проекти сталого відновлення, інтегровані з принципами EU Green Deal, «планетарних меж» і цілей кліматичної нейтральності.

Реалізація цих пропозицій дозволить Україні сформувати сучасну модель екологічної відповідальності, що поєднає принципи справедливості, відновлення й сталого розвитку.

Використана література:

1. Heller, K. J. Skeptical Thoughts on the Proposed Crime of “Ecocide” (That Isn’t). *Opinio Juris*. 23.06.2021. URL: <https://opiniojuris.org/2021/06/23/skeptical-thoughts-on-the-proposed-crime-of-ecocide-that-isnt/> (date of access: 11.10.2025).

2. Izarova, I., Hartman, Yu., Nate, S. War damages compensation: a case study on Ukraine. *F1000Res*. 2023. Vol. 12. DOI: 10.12688/f1000research.136162.1. URL: <https://f1000research.com/articles/12-1250/v1> (date of access: 09.10.2025).
3. Killean, R. The Benefits, Challenges, and Limitations of Criminalizing Ecocide. *IPI Global Observatory*. 30.03.2022. URL: <https://theglobalobservatory.org/2022/03/the-benefits-challenges-and-limitations-of-criminalizing-ecocide/> (date of access: 09.10.2025).
4. Killean, R., Damien, S. A critical defence of the crime of ecocide. *Environmental Politics*. April 2025. DOI: 10.1080/09644016.2025.2492441. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09644016.2025.2492441> (date of access: 05.10.2025).
5. Kroll, S., Flamm, P. A Green Recovery for Ukraine: How to Avoid the Trap of Green Colonialism?. *PRIF BLOG*. 18.04.2024. URL: <https://blog.prif.org/en/2024/04/18/a-green-recovery-for-ukraine-how-to-avoid-the-trap-of-green-colonialism/> (date of access: 06.10.2025).
6. Leal Filho, W., Eustachio, J. H. P. P., Fedoruk, M., Lisovska, T. War in Ukraine: an overview of environmental impacts and consequences for human health. *Frontiers in Sustainable Resource Management*. 19 July 2024. Vol. 3. DOI: 10.3389/fsrma.2024.1423444. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/sustainable-resource-management/articles/10.3389/fsrma.2024.1423444/full> (date of access: 09.10.2025).
7. Promise Institute for Human Rights (UCLA) Group of Experts. *Proposed Definition of Ecocide*. April 9 2021. Retrieved from <https://ecocidelaw.com/wp-content/uploads/2022/02/Proposed-Definition-of-Ecocide-Promise-Group-April-9-2021-final.pdf> (date of access: 11.10.2025).
8. Рада Європи. Register of Damage for Ukraine [Електронний ресурс]. Гаага, [б. д.]. URL: <https://www.rd4u.coe.int/en/> (date of access: 11.10.2025).
9. Report of the International Law Commission: Seventy-third session (18 April–3 June and 4 July–5 August 2022) / United Nations, General Assembly, Seventy-seventh Session. New York, 2022. Supplement No. 10 (A/77/10). URL: <https://docs.un.org/en/A/77/10> (date of access: 13.10.2025).
10. Ukraine Plan 2024–2027 [Електронний ресурс]. *Уряд України*. Київ, 2024. 342 с. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/ukraine-facility-plan.pdf> (date of access: 12.10.2025).
11. Weir, D., Denisov, N. Assessing Environmental Damage in Ukraine : Input to AN ENVIRONMENTAL COMPACT FOR UKRAINE: A Green Future: Recommendations for Accountability and Recovery by the High-Level Working Group on the Environmental Consequences of the War. Conflict and Environment Observatory (CEOBS), Zoi Environment Network. 2024. URL: <https://ceobs.org/wp-content/uploads/2024/02/Assessing-Environmental-Damage-in-Ukraine.pdf> (date of access: 05.10.2025).
12. Wenning, R. J., Tomasi, T. D. Using US Natural Resource Damage Assessment to understand the environmental consequences of the war in Ukraine. *Integr Environ Assess Manag*. 2023. Vol. 19, No. 2. P. 366–375. DOI: 10.1002/ieam.4716 (date of access: 11.10.2025).
13. Бублик, М. І., Коропецька, Т. О. Аналіз методів економічної оцінки збитків, завданих лісовому господарству надзвичайними ситуаціями техногенного характеру. *Вісник НУ «Львівська політехніка»*. 2008. С. 71–78. URL: https://vlp.com.ua/files/11_33.pdf (date of access: 15.10.2025).
14. Дідух Я. П. Про наукові засади розроблення методики оцінювання збитків, завданих воєнними діями природним екосистемам. *Вісник Національної академії наук України*. 2023. № 12. С. 87–96. URL: <https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/visnyk/article/view/610> (date of access: 11.10.2025).
15. Духневич А. В., Карпінська Н. В. Екологічні наслідки війни: оцінка впливу відходів на навколишнє середовище. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 1. С. 347–352. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/323616> (date of access: 10.10.2025).
16. Екодія. Як російська армія шкодила довкіллю України у 2024 році? *Екодія*. 2025. 4 лют. URL: <https://ecoaction.org.ua/iak-rosarmii-shkodyla-dovkilliu-ukrainy-2024.html> (date of access: 08.10.2025).
17. Кирєєва І. В. Проблеми відповідальності за екологічну шкоду, заподіяну країною-агресором військовою агресією. *Право і Безпека*. 2023. Т. 90, № 3. С. 179–189. URL: <https://pb.univd.edu.ua/index.php/PB/article/view/706> (date of access: 11.10.2025).
18. Макаренко Н. А., Макаренко О. Ю. Правове забезпечення екологічної безпеки в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2024. Т. 2, № 82. С. 201–209. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/304730> (date of access: 12.10.2025).

19. Марич Х., Погорілець М. Юридична відповідальність за воєнні злочини проти довкілля. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: «Юридичні науки». 2023. Т. 10, № 1(37). С. 279–286. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/jun/30642/42.pdf> (date of access: 11.10.2025).
20. Міністерство оборони України. Обстріли об'єктів Міноборони завдали екології збитків на 367 млрд грн. 2025. 7 трав. URL: <https://mod.gov.ua/news/obstrili-ob-yektiv-minoboroni-zavdali-ekologiyi-zbitkiv-na-367-mlrd-grn> (Дата звернення: 11.10.2025).
21. Про затвердження Методики визначення шкоди та збитків, заподіяних лісовому фонду внаслідок збройної агресії Російської Федерації : Наказ Міндовкілля від 05.10.2022 № 414. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1308-22> (дата звернення: 21.10.2025).
22. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 326. База даних «Законодавство України». Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/326-2022-%D0%BF> (дата звернення: 21.10.2025).
23. Проект Закону про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України, інших законодавчих актів України щодо врегулювання питань протидії розвідувально-підбивної діяльності спеціальних служб іноземних держав : № 11228 від 30.04.2024. Верховна Рада України. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/44125>.
24. Укрінформ. РФ завдала Україні екологічних збитків на понад \$2,6 трильйона – Міндовкілля. 2024. 14 жовт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3916176-rf-zavdala-ukraini-ekologichnih-zbitkiv-na-ponad-26-trilijona-mindovkilli.html> (Дата звернення: 11.10.2025).

References:

1. Heller, K. J. (2021). Skeptical Thoughts on the Proposed Crime of «Ecocide» (That Isn't). *Opinio Juris*. 23 June. URL: <https://opiniojuris.org/2021/06/23/skeptical-thoughts-on-the-proposed-crime-of-ecocide-that-isnt/>.
2. Izarova, I., Hartman, Yu., Nate, S. (2023). War damages compensation: a case study on Ukraine. *F1000Res*, vol. 12. DOI: 10.12688/f1000research.136162.1. URL: <https://f1000research.com/articles/12-1250/v1>.
3. Killean, R. (2022). The Benefits, Challenges, and Limitations of Criminalizing Ecocide. *IPI Global Observatory*. 30 Mar. URL: <https://theglobalobservatory.org/2022/03/the-benefits-challenges-and-limitations-of-criminalizing-ecocide/>.
4. Killean, R., Short, D. (2025). A critical defence of the crime of ecocide. *Environmental Politics*. DOI: 10.1080/09644016.2025.2492441. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09644016.2025.2492441>.
5. Kroll, S., Flamm, P. (2024). A Green Recovery for Ukraine: How to Avoid the Trap of Green Colonialism? *PRIF BLOG*. 18 Apr. URL: <https://blog.prif.org/en/2024/04/18/a-green-recovery-for-ukraine-how-to-avoid-the-trap-of-green-colonialism/>.
6. Leal Filho, W., Eustachio, J. H. P. P., Fedoruk, M., Lisovska, T. (2024). War in Ukraine: an overview of environmental impacts and consequences for human health. *Frontiers in Sustainable Resource Management*, vol. 3. DOI: 10.3389/fsrma.2024.1423444. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/sustainable-resource-management/articles/10.3389/fsrma.2024.1423444/full>.
7. Promise Institute for Human Rights (UCLA) Group of Experts (2021). Proposed Definition of Ecocide. 9 Apr. Retrieved from <https://ecocidelaw.com/wp-content/uploads/2022/02/Proposed-Definition-of-Ecocide-Promise-Group-April-9-2021-final.pdf>.
8. Rada Yevropy [Council of Europe] (n. d.). Register of Damage for Ukraine The Hague. URL: <https://www.rd4u.coe.int/en/>.
9. United Nations, General Assembly (2022). Report of the International Law Commission: Seventy-third session (18 April–3 June and 4 July–5 August 2022). New York. Supplement No. 10 (A/77/10). URL: <https://docs.un.org/en/A/77/10>.
10. Uriad Ukrainy [Government of Ukraine] (2024). Ukraine Plan 2024–2027 Kyiv, 342 p. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/ukraine-facility-plan.pdf>.
11. Weir, D., Denisov, N. (2024). Assessing Environmental Damage in Ukraine : Input to AN ENVIRONMENTAL COMPACT FOR UKRAINE: A Green Future: Recommendations for Accountability and Recovery by the High-Level Working Group on the Environmental Consequences of the War. *Conflict*

- and Environment Observatory (CEOBS), Zoi Environment Network. URL: <https://ceobs.org/wp-content/uploads/2024/02/Assessing-Environmental-Damage-in-Ukraine.pdf>.
12. Wenning, R. J., Tomasi, T. D. (2023). Using US Natural Resource Damage Assessment to understand the environmental consequences of the war in Ukraine. *Integr Environ Assess Manag*, vol. 19, no. 2, pp. 366–375. DOI: 10.1002/ieam.4716.
 13. Bublyk, M. I., Koropetska, T. O. (2008). Analiz metodiv ekonomichnoi otsinky zbytkiv, zavdanykh lisovomu hospodarstvu nadzvychainymy sytuatsiiamy tekhnogennoho kharakteru [Analysis of methods for economic valuation of losses caused to forestry by technogenic emergencies]. *Visnyk NU «Lvivska politehnika»*, pp. 71–78. URL: https://vlp.com.ua/files/11_33.pdf [in Ukrainian].
 14. Didukh, Ya. P. (2023). Pro naukovі zasady rozroblennia metodyky otsiniuvannia zbytkiv, zavdanykh voienнымy diiamy pryrodным ekosystemam [On the scientific principles of developing a methodology for assessing damages caused by military actions to natural ecosystems]. *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy*, no. 12, pp. 87–96. URL: <https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/visnyk/article/view/610> [in Ukrainian].
 15. Dukhnevych, A. V., Karpinska, N. V. (2025). Ekolohichni naslidky viiny: otsinka vplyvu vidkhodiv na navkolyshnie seredovyshche [Environmental consequences of the war: assessment of the impact of waste on the environment]. *Analychno-porivnialne pravoznavstvo*, no. 1, pp. 347–352. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/323616> [in Ukrainian].
 16. Ekodiia (2025). Iak rosiiska armii shkodyla dovkilliu Ukrainy u 2024 rotsi? [How did the Russian army harm the environment of Ukraine in 2024?]. *Ekodiia*. 4 Feb. URL: <https://ecoaction.org.ua/iak-rosarmii-shkodyla-dovkilliu-ukrainy-2024.html> [in Ukrainian].
 17. Kyrieieva, I. V. (2023). Problemy vidpovidalnosti za ekolohichnu shkodu, zapodiianu krainoiu-ahresorom viiskovoio ahresiieu [Problems of responsibility for environmental damage caused by the aggressor state through military aggression]. *Pravo i Bezpeka*, vol. 90, no. 3, pp. 179–189. URL: <https://pb.univd.edu.ua/index.php/PB/article/view/706> [in Ukrainian].
 18. Makarenko, N. A., Makarenko, O. Yu. (2024). Pravove zabezpechennia ekolohichnoi bezpeky v umovakh voiennoho stanu [Legal support for environmental safety in conditions of martial law]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo*, vol. 2, no. 82, pp. 201–209. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/304730> [in Ukrainian].
 19. Marych, Kh., Pohorilets, M. (2023). Yurydychna vidpovidalnist za voienni zlochyny proty dovkillia [Legal responsibility for war crimes against the environment]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politehnika»*. Serii: «Iurydychni nauky», vol. 10, no. 1(37), pp. 279–286. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/jun/30642/42.pdf> [in Ukrainian].
 20. Ministerstvo oborony Ukrainy (2025). Obstrily obektiv Minoborony zavdaly ekolohii zbytkiv na 367 mlrd hrn. [Shelling of Ministry of Defense facilities caused 367 billion UAH in environmental damage]. 7 May. URL: <https://mod.gov.ua/news/obstrili-ob-yektiv-minoboroni-zavdali-ekologiyi-zbitkiv-na-367-mlrd-grn> (Data zvernennia: 11.10.2025) [in Ukrainian].
 21. Mindovkillia (2022). Pro zatverdzhennia Metodyky vyznachennia shkody ta zbytkiv, zapodiianykh lisovomu fondu vnaslidok zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii : Nakaz vid 05.10.2022 № 414 [On the approval of the Methodology for determining damage and losses caused to the forest fund as a result of the armed aggression of the Russian Federation: Order of 05.10.2022 № 414]. *Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy»*. Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1308-22> (data zvernennia: 21.10.2025) [in Ukrainian].
 22. Kabinet Ministriv Ukrainy (2022). Pro zatverdzhennia Poriadku vyznachennia shkody ta zbytkiv, zavdanykh Ukraini vnaslidok zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii : Postanova vid 20.03.2022 № 326 [On the approval of the Procedure for determining damage and losses caused to Ukraine as a result of the armed aggression of the Russian Federation: Resolution of 20.03.2022 № 326]. *Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy»*. Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/326-2022-%D0%BF> (data zvernennia: 21.10.2025) [in Ukrainian].
 23. Verkhovna Rada Ukrainy (2024). Proekt Zakonu pro vnesennia zmin do Kryminalnoho ta Kryminalnoho protsesualnoho kodeksiv Ukrainy, inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vrehuliuvannia pytan protydii rozvidualno-pidryvni diialnosti spetsialnykh sluzhb inozemnykh derzhav : № 11228 vid 30.04.2024 [Draft Law on amendments to the Criminal and Criminal Procedure Codes of Ukraine, other legislative acts of Ukraine regarding the settlement of issues of counteraction to intelligence and subversive activities of special services of foreign states : № 11228 of 30.04.2024]. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/44125> [in Ukrainian].

24. Ukrinform (2024). RF завдала Ukraini ekolohichnykh zbytkiv na ponad 22,6 tryliona – Mindovkillia [The Russian Federation caused Ukraine over 22.6 trillion in environmental damage – Ministry of Environmental Protection]. 14 Oct. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3916176-rf-zavdala-ukraini-ekologicnih-zbitkiv-na-ponad-26-triljona-mindovkillia.html> (Data zvernennia: 11.10.2025) [in Ukrainian].

Savchuk O. O., Samoilo A. R., Varenyk O. V. Legal responsibility for environmental damage caused by military actions

The article provides a comprehensive study of the legal, institutional, and methodological foundations for recording, qualifying, and compensating environmental damage inflicted upon Ukraine's forest ecosystems and biodiversity as a result of the full-scale armed aggression of the Russian Federation. The relationship between international humanitarian and environmental law is analyzed, and the main shortcomings of the current national legislation and its inconsistency with international standards are identified. Particular attention is devoted to the legal nature of ecocide and to the comparison between the Ukrainian definition of this crime, established in the provisions of the current Criminal Code of Ukraine, and the definition proposed by the Independent Expert Panel. The need to harmonize criminal law regulation to ensure Ukraine's participation in shaping an international mechanism of accountability for environmental harm caused under martial law is emphasized. The article assesses current governmental approaches to damage documentation as provided by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 326 of March 20, 2022, and analyzes the limitations of the existing methodologies for calculating damage to forest resources and protected natural areas. The feasibility of transitioning from a compensatory approach to a "green reparations" model, focused on restoring ecosystem functions, climate adaptation, and biodiversity conservation, is substantiated. The role of the International Register of Damage (RD4U) is defined as a key institutional element of the environmental responsibility system. The implementation of the approaches proposed in the article will contribute to the formation of a modern legal mechanism of environmental accountability based on the principles of sustainable development, justice, and compliance with European environmental standards.

Key words: *ecocide, environmental damage, martial law, hostilities, environmental responsibility, biodiversity.*

Дата першого надходження рукопису до видання: 28.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 28.11.2025

Дата публікації: 24.12.2025